

STŘECHY A STŘEŠNÍ KRAJINY VESNICKÝCH SÍDEL A STAVEB

Střechy a střešní krajiny vesnických sídel a staveb – pod tímto názvem uspořádal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Praze, ve spolupráci s Královéhradeckým krajem, městem Jičín a Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm v Pardubicích, pravidelný každoroční seminář k problematice lidového stavitelství. Seminář se konal ve dnech 20. až 22. září 2006 v Porotním sále Valdštejnského zámku v Jičíně v Českém ráji a účastnilo se ho více než 180 odborníků z celé České republiky i Slovenska.

Odborná diskuse na téma střech a krovů je významná pro komplexní kvalitu památkových staveb, protože střechy určují celkový ráz prostředí sídel a kulturní krajiny. Forma střech a střešní krajiny, včetně použitých typů krytin, významně ovlivňuje výsled-

ný komplexní vizuální dojem a estetický účín jednotlivých staveb i celých vesnických sídel. Střechy jsou jedním z rozhodujících faktorů ovlivňujících obraz vesnických sídel v krajině. Pozitivně či negativně působí jako důležitý krajinnotvorný prvek.

U původních historických vesnických staveb, často prostých obydlí nebo jednoduchých provozních hospodářských objektů bez reprezentativních ambicí, se střechy vždy vyznačovaly vyvážeností hmot, tvarů a proporcí a spolu s nadstřešními prvky i dalšími funkčními komponenty střech (komíny, vikýře, větrací otvory, štíty, klempířské prvky aj.) tvořily sourodý harmonický celek. Ten navazoval v kompoziční jednotě na architekturu budovy, usedlosti a vsi. Střechu lze v těchto souvislostech chápat jako integrální, ale konstrukčně i architektonicky

pohledu je třeba střechu vnímat a posuzovat i z hlediska jejího kompozičního ztvárnění, skladby použitých materiálů, barevnosti, vzájemného vztahu hmot a měřítek a návaznosti na tradiční místní stavební zvyklosti i okolní prostředí.

V dnešní době se ke střechám a střešním krajinám přistupuje ne zcela přívětivě. Upřednostňována je technická funkce střech, zatímco jejich architektonický a výtvarně estetický význam je prakticky opomíjen pod tlakem stavebníků – vlastníků, investorů a mnohdy i projektantů. Dobovým trendem jsou naddimenzované požadavky na funkční využití historického stavebního fondu bez respektu k jeho možnostem. Důsledkem jsou zpravidla necitlivé zásahy do interiéru i exteriéru střech, přinášející nenahraditelné ztráty původních konstrukcí a stavebních i výtvarných prvků. Cílem semináře bylo ukázat dobré i špatné příklady, upozornit na ně, analyzovat je a nabídnout možná reálná řešení jak z pohledu odborníků, tak z hlediska uživatelů a státní správy a samosprávy. Nedílnou součástí celkové koncepční práce je provádění dokumentace a výzkumu historických střech s následným přiměřeným tlakem na jejich ochranu a kultivaci nové stavební činnosti ve venkovském prostoru.

Obr. 1: Jičín – hostitelské město semináře, Valdštejnovo náměstí. Valdická brána, z jejíž věže vykonává celoroční službu jičínský věžník, který je členem Evropského cechu pomocných a věžníků.

Obr. 2: Jičín – obytný dům s úžasně dochovanou původní břidlicovou krytinou, včetně pokrytí komínu a vikýře, naneštěstí ve špatném stavu.

Obr. 3: Vesec u Sobotky – vesnická památková rezervace, ojediněle zachovaná česká okrouhlice.

Celý program semináře byl rozdělen do tří částí. *První den semináře* proběhl I. blok jednání. Účastníci ze stran zástupců ministerstev, úřadů, nejrůznějších institucí i velký počet specialistů zabývajících se praktickou stránkou památkové péče – architekti, projektanti, výrobci stavebních materiálů a další – se zde podělili o své zkušenosti při realizaci oprav a úprav střech památkově chráněných budov či jiných významných staveb.

Odborné příspěvky zahájila **PhDr. Věra Kovářů**, která uvedla přítomné do problematiky střešních krytin, specifik jejich výroby a rozšíření se zaměřením na kámen, slámu a šindel. Její příspěvek byl doplněn videoprojekcí s ukázkami výroby a pokládání střech. **Ing. Lumír Tejmar** ve svých diapozitivních poukázal na opomíjené historické náležitosti skládaných krytin a nejrůznější detaily oplechování střech. Ocenil mj. přístup našich předků ke starším šindelovým krytinám. Střechy a komíny vesnických domů v kresebné dokumentaci J. Scheybala a J. Marka představil **PhDr. Lubomír Procházka, CSc. PhDr. František Ledvinka** se ohlédl do minulosti a představil podobu střech a střešní krajiny Českého středohoří na starých fotografiích.

Dále v tomto bloku pokračovaly přednášky, zaměřené na nejrůznější regiony – **Ing. Hana Luštická** ukázala zanikající roubené statky a jejich střechy ve středním Pojizeří, **Bc. Jiří Louda** představil krkonošské střechy a **PhDr. Helena Mevaldová** střechy a štíty staveb na Berounsku. Zajímavým oživením semináře byl příspě-

vek přednesený panem **Františkem Pavlicou** z Hroznové Lhoty, který vyrábí doškovou krytinu na střechy do skanzenů i na jiné chalupy, altány, slunečníky, přístřešky a další drobné stavby v zahradní architektuře. Došky jsou vyrobeny původním způsobem, vázané

pouze slámovým povřísem bez použití jiného materiálu. Nechyběl videofilm „Z pole na střechu“ ani názorná ukázka přípravy došků.

K následující části přednáškového cyklu patřil příspěvek **Ing. arch. Tomáše Eflera** s názvem „Střešní krajina venkova v severočeském pohraničí památkou UNESCO?“ Hovořil o krajinně podstávkových domů, která se pomalu stává pojmem nejen pro své obyvatele v česko-sasko-polském pohraničí, ale i pro návštěvníky tohoto jedinečného regionu. Velké množství podstávkových domů výrazně ovlivňuje charakter krajiny, lze proto právem hovořit o jedinečném fenoménu v kontextu celé Evropy. **PhDr. Radim Urbánek** upozornil na střechy vodních mlýnů v souvislosti se změnami mlýnské technologie a s narůstáním mlýnice.

Po I. bloku prezentací proběhla večerní prohlídka historického jádra městské památkové rezervace v Jičíně. S průvodci z městského úřadu si

Obr. 4: Psinice – dřevěná zvonice postavená roku 1600, v přízemí osmiboká, výše čtyřboká, se zvonem z roku 1602.

jednotlivé skupiny účastníků semináře prošly centrum města a navštívily některé historické objekty – kostel sv. Jakuba Většího, původní městský farní kostel sv. Ignáce z Loyoly, klasicistní židovskou synagogu z roku 1784 a Valdickou bránu, původně ze 16. století. Konec prvního dne byl uzavřen diskusním večerem v Porotním sále.

Druhý den semináře byl věnován celodenní exkurzi. Krajina okolí Jičína spolu s Českým rájem nabízí návštěvníkům mnoho zajímavých míst a řadí se mezi významné turistické oblasti. Lze zde nalézt unikátní vesnice, městečka a panoramata sídel. Není možné přehlédnout poměrně mnoho tradiční lidové architektury, stavební, kostelů, kaplí a dalších staveb, na nichž vidíme příklady typů střech a jejich krytin, pozitivní a negativní působení historických a novodobých úprav apod.

Pořadatelé semináře připravili pro účastníky z tohoto pohledu velmi poutavou trasu. Prvním z navštívených míst byla obec *Nepřívěc*, součást panství příslušejícího k hradu Kost. Mezi nejvýznamnější památky patří kostel Nalezení sv. Kříže a kamenná zvonice z roku 1786. Následovala vesnická památková rezervace *Vesec u Sobotky*. Je to ojediněle zachovaná česká okrouhlice – soubor 18 většinou roubených staveb, které představují různé typy usedlostí. Vyznačují se dokonalou tesařskou prací. Není bez zajímavosti, že v malebné obci bylo natočeno i několik filmů. Další zastavení následovalo v *Oseku u Sobotky*. Nachází se zde barokní kostel Nanebevzetí Panny Marie z počátku 18. století. V nejednom z účastníků zanechala určitě neopakovatelný dojem *Sobotka*. Původní tržová ves, připomínaná již v 2. polovině 12. století, byla roku 1498 povýšena na město, a to bylo v roce 1990 prohlášeno za památkovou zónu. Městská dispozice je převážně ulicová s čtvercovým náměstím. Nejvýznamnější památkou je goticko-renesanční kostel sv. Maří Magdalény z let 1590 až 1596, hodnotná je i původně renesanční a posléze barokně a empírově přestavěná budova radnice, původně drobný šlechtický zámeček. Z náměstí se naskýtá průhled na původně lovecký zámek Humprecht. Je to unikátní stavba ve stylu italského manýrismu. Zámek přivedl do Sobotky řadu řemeslníků, pro které bylo vybudováno Nové město, tvořené převážně dřevěnými roubenými domy. Za zmínku stojí též Šolcův statek – patrová dřevěnice z roku 1811, v současné době procházející náročnou rekonstrukcí v duchu ukázkové památkové péče. V objektu je soukromá galerie grafiky. Naučná cesta pokračovala do osady *Mrkvoje-dy*, jež je součástí obce Markvartice.

Vlastní osada je tvořena z 90 % patrovými roubenými domy, z nichž dvě usedlosti byly prohlášeny za kulturní památku. Další osada stejné obce – *Skuřina*, je zajímavá nejen patrovými roubenými stavbami, ale i souborem několika bran, tvořících vjezd do uzavřených dvorů usedlostí. Severozápadně od Kopidlna leží město Libáň s místní částí *Psinice*. Největší pozornost si zaslouží dřevěná zvonice, postavená roku 1600, pod níž byl roku 1950 odkryt hromadný hrob z 11. století, v němž byli pravděpodobně pochováni někteří příslušníci vyvražděného rodu Vršovců. Na opačné straně stojí vodní roubený mlýn z roku 1804 se zachovaným vnitřním vybavením. Posledními navštívenými místy byly obec a vrch *Velíš* s hradem téhož jména ze 13. až 14. století. Z hradu se zachovaly jen nepatrné zbytky zdiva bašt věže a západního paláce. K největší zkáze došlo v 19. století rozšířením čedičového lomu. Odměnou za cestu na vrch Velíš je nádherný výhled do celého okolí Jičína. Nejvýznamnější památkou v obci je pozdně barokní kostel sv. Václava z let 1747 až 1752 od architekta Anselma Luraga.

Na programu *třetího dne semináře* byl II. blok jednání. Dopolední program zahájil **Mgr. Karel Foud** se zajímavým pojetím o přání a skutečnosti památkové péče a na diapozitivech prezentoval příklady půdních vestaveb na domech ve venkovském prostředí. Na problematiku střeš z pohledu techniků – projektantů směřovaly dva následující příspěvky. **Ing. Lubomíra Racková** vystoupila s příspěvkem „Proč ne střešní okna?“. **Doc. Ing. arch. Ivana Žabičková, CSc.** připomněla ve své přednášce důležitost střešních žlabů, které odvádí od stavby vodu působící z venku. Tyto

konstrukční prvky hrají v rámci historických objektů důležitou úlohu a významně prodlužují jejich životnost. Dále vystoupil **Ing. Vlastislav Ouroda** a popsal situaci střešní krajiny ve vesnické památkové rezervaci Hološovice. Dotkl se mj. i otázky solárních kolektorů na historických stavbách. S okruhem tří denního semináře souvisela i následující témata: proměny střešní krajiny ve vesnické památkové rezervaci Pavlov aneb radosti a strasti památkářovy **PhDr. Jitky Matuszkové**, historické krytiny ve vesnické památkové rezervaci v Krkonoších a Podkrkonoší a příklady jejich obnovy **Ing. arch. Vladimíry Paterové**, proměny střešních siluet objektů v rezervaci lidové architektury Stodůlky v Praze 13 **Mgr. Lubomíra Sochora**, poznámky ke konfiguraci v lokalitách bývalých vesnic velké Prahy **PhDr. Máriuse Matáka** a obnova střeš, krovů a dřevěných nosných konstrukcí areálu Vacardova mlýna čp. 191 na Malé Skále **Mgr. Miroslava Kolka**. Seminář se těšil velkému zájmu všech zúčastněných. Národní památkový ústav připravuje ze semináře, jako již každoročně, sborník, který přinese úplné znění přednesených příspěvků.

Použité zdroje:

Národní památkový ústav – homepage [online] cit. 10. 11. 2006 dostupné z: <<http://www.npu.cz>>.

Stručný průvodce exkurzí pro účastníky semináře „Střechy a střešní krajiny vesnických sídel a staveb“ konaný ve dnech 20.–22. září 2006 v Jičíně.

*Ing. arch. Hana Šimková, Ph.D.
Ústav územního rozvoje*

Fotodokumentace © Hana Šimková